

ਅਪੀਲੀ ਅਪਰਾਧੀ

ਖੋਸਲਾ ਅਤੇ ਫਾਲਸ਼ਾ ਜੇ.ਜੇ. ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ

ਬਿੰਦਰਾ ਬੈਨ, - ਦੋਸ਼ੀ- ਅਪੀਲਕਰਤਾ

ਬਨਾਮ

ਸਰਕਾਰ, -ਜਵਾਬਦਾਤਾ

1956 ਦੀ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 73:

ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ (1947 ਦਾ II)-ਸੈਕਸ਼ਨ 5(1) (ਸੀ)-ਦੀ ਵੈਧਤਾ—ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ—(1872 ਦਾ I)—ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ—ਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 ਦਾ ਅੰਤਰ-ਵਿਰੋਧ ਹੈ—ਸੈਕਸ਼ਨ 114—ਲੋਕ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗਲਤ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉਣਾ ਪੈਸੇ ਦੀ ਵੱਡੀ ਰਕਮ—ਉਸਦੀ ਆਮਦਨ ਦੇ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਸਰੋਤ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਤੋਂ ਗੈਰ-ਅਨੁਪਾਤਕ ਧਨ-ਸੰਸਾਧਨ-ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ।

ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(1) (ਸੀ) ਅੰਤਰ-ਵਿਰੋਧ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।

ਅੱਗੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ 'ਤੇ ਵੱਡੀ ਰਕਮ ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਵਿੱਤੀ ਸਰੋਤ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਹ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ, ਇਕ ਫਿੱਟ ਕੇਸ ਵਿਚ, ਇਹ ਮੰਨ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉੱਥੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਅਤੇ ਦੁਰਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਗਠਜੋੜ ਹੈ।

ਕੇਸ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਐਚ.ਐਸ. ਭੰਡਾਰੀ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜ, ਅੰਬਾਲਾ, ਮਿਤੀ 23 ਜਨਵਰੀ, 1956 ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੋਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਅਪੀਲ।

ਬੀ.ਐਸ.ਚਾਵਲਾ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ।

ਵਾਈ. ਪੀ. ਗਾਂਧੀ, ਐਡਵੋਕੇਟ-ਜਨਰਲ ਲਈ, ਜਵਾਬਦੇਹ ਲਈ।

ਜੱਜਮੈਂਟ

ਖੋਸਲਾ, ਜੇ. - 1956 ਦੀ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 73 ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਬਹਿਸ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 5 (1) (ਸੀ) ਦੇ ਵਾਇਰ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 ਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਮਹੱਤਵ ਵਾਲਾ ਸਮਝਿਆ, ਮੈਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਫਾਲਸ਼ੋ, ਜੇ. ਅਤੇ ਮੈਂ ਹੁਣ ਮਿ. ਚਾਵਲਾ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਗਾਂਧੀ। ਕੁਝ ਲੰਮੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਕਈ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਂ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਅਣਗਹਿਲੀ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਅੰਦਰੂਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾ ਯੋਗ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਲਜ਼ਾਮ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਬੇਈਮਾਨੀ ਨਾਲ ਪੈਸੇ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ ਵਜੋਂ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਸੀ। ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(1) (ਸੀ)

ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 5(2) ਦੁਆਰਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰਾਧ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 409, ਦੇ ਅਧੀਨ ਵੀ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਹੈ।

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਸਾਨੂੰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦਲੀਲ ਦਾ ਸਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:-

(1) ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 5 ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਦੋ ਵੱਖਰੇ ਉਪਬੰਧ ਹਨ ਜੋ ਇੱਕੋ ਜੁਰਮ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੇ ਦੋ ਵੱਖਰੇ ਤਰੀਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੈਕਸ਼ਨ 5 ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਕੁਝ ਨਵੇਂ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਪਰ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਧਾਰਾ 5 (1) (ਸੀ) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ 'ਤੇ ਬੇਈਮਾਨੀ ਜਾਂ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ ਵਜੋਂ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਜਾਂ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਦੀ ਇੱਕ ਸਾਧਾਰਨ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸਦਾ ਕੇਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੱਖਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਪਣਾਈ ਜਾਵੇਗੀ।

(2) ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਤੇ ਨਿਰਵਿਘਨ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 409, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਕਿਸ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(2) ਅਧੀਨ ਧਾਰਾ 5(1) (ਸੀ) ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਐਕਟ. ਇਸ ਲਈ, ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਦੋ ਵਰਗਾਂ (ਏ) ਵਿੱਚ ਵੰਡਣ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 409, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ (ਬੀ) ਉਹ ਵਰਗ ਜਿਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਅਧੀਨ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਐਕਟ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ।

(3) ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਆਧਾਰ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਵੰਡ ਨੂੰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਥਾਰਟੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(4) ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਐਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(5) ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਨੁਕਸਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸਲਈ ਐਕਟ ਦੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਵਸਥਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪਰਾਧ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਦਲੀਲ ਦਾ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 5(3) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਅਨੁਮਾਨ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਨੁਕਸਾਨ 'ਤੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਸਿੱਧਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਇਕ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਸ਼੍ਰੀਕਾਂਤੀਆ ਰਾਮਈਆ ਮੁਨੀਪੱਲੀ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਬੰਬਈ ਰਾਜ (1) ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਸ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਬੋਸ, ਜੇ. ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਪੈਰਾ 14, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦਲੀਲ ਰੱਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ-

“ਦਲੀਲ ਦੇ ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ 'ਵਾਇਰਸ' ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ, ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮਾਮਲਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਕੋਲ ਇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ-ਜਨਰਲ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਧਾਰਾ 409, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਉਲਟ ਦਲੀਲ ਕਲਕੱਤਾ, ਬੰਬਈ ਅਤੇ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣੇ ਗਏ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਈ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਠਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 409, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਦੋਸ਼, ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਲਾਭ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਜੇਕਰ ਉਸ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 409, ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਧਾਰਾ 409, ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ, ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 5 ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਧਾਰਾ 409, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਦੋਸ਼, ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਪਾਹਜਤਾ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਇਸ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ. ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਚਰਚਾ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਇਹਨਾਂ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪਹਿਲੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸਿੱਧਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 409, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਵੀ ਉਹ ਅਪਰਾਧ ਹੈ ਜੋ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 5 (1) (ਸੀ) ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਅਪਰਾਧ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਦੁਰਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 409, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 5 (1) (ਸੀ) ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਲਈ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਵੀ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।) . ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਦ ਸਟੇਟ ਬਨਾਮ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ, (1), ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਫਲਸ਼ੋ, ਜੇ, ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਆਪ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਧਾਰਾ 409, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ, ਅਤੇ ਧਾਰਾ 5 ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ (1) (ਸੀ) ਸਹਿ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਸਾਡਾ ਫੈਸਲਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 5 ਲਾਗੂ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਧਾਰਾ 409, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਧਾਰਾ 5 (1) (ਸੀ) ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਐਕਟ ਦੇ)। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 5 ਵਿੱਚ ਉਪ-ਧਾਰਾ (4) ਜੋੜ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਲਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 409, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ, ਅਤੇ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5 (1) (ਸੀ) ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਘੁਬਰ ਦਿਆਲ ਜੇ ਨੇ ਗੋਪਾਲ ਦਾਸ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹੀ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ,

(2) ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ-

"ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ ਦਾ ਕੰਮ ਬੇਈਮਾਨੀ ਨਾਲ ਦੁਰਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ ਵਜੋਂ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਬਦਲਣਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ 1947 ਦੇ ਐਕਟ II ਦੀ ਧਾਰਾ 5(1) (ਸੀ) ਅਤੇ ਧਾਰਾ 409, ਪੀਨਲ ਕੋਡ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵੀ ਅਪਰਾਧ ਹੋਵੇਗਾ।

ਚਾਗਲਾ ਸੀ.ਜੇ. ਨੇ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਸਾਹੇਬਰਾਓ ਗੋਵਿੰਦਰਾਓ ਜਾਧਾ (3) ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤਾ -

"ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਜੁਰਮ ਜੋ ਧਾਰਾ 409, ਪੀਨਲ ਕੋਡ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਧਾਰਾ 5(1) (ਸੀ) ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।" ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ--

"ਇਸ ਲਈ, ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਧਾਰਾ 409, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧ ਹੈ, ਅਤੇ ਧਾਰਾ 5(2), ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਵੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਅਪਰਾਧ ਧਾਰਾ 409 ਅਧੀਨ ਧਾਰਾ 5(2) ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਧਾਰਾ 409,

ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ, ਜੋ ਕਿ ਧਾਰਾ 409 ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਹੈ, ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧ ਹੈ, ਅਤੇ ਧਾਰਾ 5(2), ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(2) ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਐਕਟ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਾਰਾ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਤਲਾਕਸ਼ੁਦਾ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਮ ਜਾਂ ਭੁੱਲ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪਰਾਧ ਕਹਿਣਾ ਜਾਂ ਛੱਡਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਵੇਗਾ।

ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ, ਮੈਂ ਦਲੀਲ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਧਾਰਾ 409, ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ, ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(1) (ਸੀ) ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਲੇਬਲ ਹਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ ਦੁਆਰਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਦੁਰਵਿਵਹਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਜੁਰਮ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਿਵਾਏ ਉਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੇਬਲ ਹੈ ਜੋ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਜੇ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ, "ਛੇ" ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ "ਅੱਧੀ ਦਰਜਨ" ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਇਲਾਜ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਫੁੱਲ ਬੈਂਚ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਰ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ, ਜੇ. ।

ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 409, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਪਰਾਧ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(1) (ਸੀ) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਅਪਰਾਧ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਧਾਰਾ 409, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਤਰ ਮੁੱਖ ਪੰਜ ਵਿੱਚ ਹਨ- (1) ਧਾਰਾ 197 ਦੇ ਤਹਿਤ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਦਾ ਢੰਗ, ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ ਕੋਡ, ਧਾਰਾ 409 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ, ਭਾਰਤੀ ਪੈਨਲਕੋਡਰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਦੀ ਧਾਰਾ 6 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਤੋਂ ਮਾਮੂਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਐਕਟ, (2) ਅਧਿਕਤਮ ਸਜ਼ਾ ਜੋ ਧਾਰਾ 409, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੁਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਅਧਿਕਤਮ ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ ਜੋ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(2) ਅਧੀਨ ਸੁਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, (3) ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਏ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਧਾਰਾ 409, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਜਾਂ 'ਸਹਾਇਕ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ' ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਏ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੱਜ, (4) ਧਾਰਾ 4 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 5(3) ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਿਯੁਕਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜ ਨੂੰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੁਝ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ (5) ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਪੁਸ਼ਟੀ 'ਤੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜੇਕਰ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕੋਡ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਦੋਵਾਂ ਐਕਟਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਹਨ।

ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ 'ਤੇ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 409, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਆਮ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਮੁਤਾਬਕ ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨਾਲ ਜੁੜਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਦੁਖੀ ਵਿਅਕਤੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਰਨ ਦਾ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ) ਪਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਬੁਧਨ ਚੌਧਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ (1) ਵਿੱਚ ਅਨੁਮਤੀ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ। ਦੋ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ (1) ਕਿ ਵਰਗੀਕਰਣ ਇੱਕ ਸਮਝਦਾਰੀ ਵਾਲੇ ਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਮੂਹ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਗਏ ਦੂਜਿਆਂ ਤੋਂ ਇਕੱਠੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ (2) ਕਿ ਉਸ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਤਰਕਸੰਗਤ ਸਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਮਝਦਾਰੀ ਵਾਲਾ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਕਲਕੱਤਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਮਰੋਦਰ ਨਾਥ ਰੇ ਬਨਾਮ ਦ ਸਟੇਟ (2) ਵਿੱਚ ਉਠਾਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਉਹ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਹਾ ਰੇ, ਜੇ. ਨੇ ਇਸ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ-

"ਮਿਸਟਰ ਦੱਤ ਦੇ ਤੀਜੇ ਨੁਕਤੇ, ਅਰਥਾਤ, ਵਿਤਕਰੇ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਨਿਪਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਇੱਕ ਲਾਈਨ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਦੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਉਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕਾਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੋਣ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਸਬੂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਨੁਮਾਨ ਦੇ ਕੁਝ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਨਿਆਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਆਧਾਰ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ।"

ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਰਾਏ ਦੀ ਗਾਹਕੀ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਹੈ, ਕੁਝ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਇਲਾਜ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਐਕਟ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਕਿ ਇਹ ਚੋਣ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਸਬੂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਵਿਤਕਰੇ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟ ਜਾਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਾਂ ਕਿ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 5(3) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਆਯਾਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਦਾ ਅਸਲ ਨੁਕਸਾਨ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਇਜ਼ਕਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਐਕਟ ਪੱਖਪਾਤੀ ਅਤੇ ਮਾੜਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਵਰਗੀਕਰਨ ਹੈ, ਤਾਂ ਐਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਕੇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਦੋਵਾਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਅੰਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਅੰਤਰ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

ਮੈਂ ਹੁਣ ਦੋਹਾਂ ਐਕਟਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ ਵੱਲ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਹਨ (1) ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, (2) ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਜ਼ਾ ਜੋ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, (3) ਫੋਰਮ, (4) ਧਾਰਾ 4 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 5(3) ਦੇ ਅਧੀਨ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ, ਅਤੇ (5) ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਯੋਗਤਾ।

ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 197 ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 6 ਦੀ ਜਾਂਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਏਗੀ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਦੇ ਢੰਗ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਘਿਨਾਉਣੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 197 ਦੇ ਤਹਿਤ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਜਾਂ ਤਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 6 ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਸਨੂੰ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਤਸੱਲੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਚੰਗੇ ਆਧਾਰ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਇੱਕ ਉੱਤੇ ਧਾਰਾ 409, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ, ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਉੱਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 5 (2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ, ਕੋਈ ਵੀ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(1) (ਸੀ) ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਵਸਥਾ ਉਸਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਦੂਜਾ ਅੰਤਰ ਅਧਿਕਤਮ ਸਜ਼ਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਜਾਂ ਦਸ ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(2) ਤਹਿਤ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਜ਼ਾ ਸੱਤ ਸਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਫਾਇਦਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 71 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਧਾਰਾ 409 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ, ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਰਖਬਰ ਦਿਆਲ ਜੇ. ਨੇ ਗੋਪਾਲ ਦਾਸ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਵਿਚ (1) ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਅਸਲ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਖ਼ਤ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਤੀਜਾ ਅੰਤਰ ਫੋਰਮ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਸਧਾਰਣ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ 'ਤੇ ਹੁਣ ਇੱਕ ਸਹਾਇਕ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ 1955 ਦੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਨੂੰਨ ਸੋਧ ਐਕਟ XXVI ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੁਆਰਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮੇ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਨਿਯੁਕਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜ ਹਰ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਜਾਂ ਵਧੀਕ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਹਨ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਆਮ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿਰਪੱਖ ਮੁਕੱਦਮਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਅਜਿਹਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਰਾਏ ਦਾ ਆਧਾਰ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ 1955 ਦੇ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਲਾਅ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਐਕਟ XXVI ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ, ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕਿਸੇ ਨੁਕਸਾਨ ਜਾਂ ਅਪਾਹਜਤਾ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ (1 ਜਨਵਰੀ, 1955 ਤੋਂ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਧਾਰਾ 409, ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ, ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਏ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਦੇ ਫੋਰਮਾਂ ਵਿੱਚ)। ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦਾ ਕੇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜ ਕੋਲ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜ ਕੋਲ, ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਰਾਬਰ ਹੋਣ, ਵੱਧ ਤਜਰਬਾ ਅਤੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਫਾਇਦਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਫੋਰਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅੰਤਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭੌਤਿਕ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਈ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਫੌਜਦਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 197 ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਨੂੰ ਕੇਸ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕਾਰਵਾਈ ਇੱਕ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹੋਣੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਨਕਾਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜਾਂ ਅਸਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਫੋਰਮ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ 'ਤੇ। ਬੁਧਨ ਚੌਧਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ (1), ਐਮ.ਕੇ. ਗੋਪਾਲਨ ਬਨਾਮ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ (2), ਅਤੇ ਮਾਤਜੋਗ ਡੋਬੇ ਬਨਾਮ ਐਚ.ਸੀ. ਭਾਰੀ (3) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸਲ ਨੁਕਸਾਨ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 5 (3) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜੱਜ ਨੂੰ ਕੁਝ ਖਾਸ ਧਾਰਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਖੰਡਨਯੋਗ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਇਹ ਦਰਸਾਏਗੀ ਕਿ ਸਬੂਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਅਸਲ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜੇ ਧਾਰਨਾ ਉਠਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਉਹ ਧਾਰਾ 5(3) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:-

"ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਉਸਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿੱਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਤੋਂ ਅਣਉਚਿਤ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਆਮਦਨ ਦੇ ਸਰੋਤ ਸਾਬਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸਬੂਤ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਇਹ ਮੰਨੇਗੀ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰੀ ਡਿਊਟੀ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧਿਕ ਦੁਰਵਿਹਾਰ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸਜ਼ਾ ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਇਹ ਅਜਿਹੀ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ।"

ਇਸ ਉਪ-ਧਾਰਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:-

- (1) ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਗੈਰ-ਅਨੁਪਾਤਕ ਵਿੱਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ;
- (2) (1) ਦਾ ਸਬੂਤ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ;
- (3) ਅਨੁਮਾਨ ਖੰਡਨਯੋਗ ਹੈ; ਅਤੇ
- (4) ਦੋਸ਼ ਇਕੱਲੇ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਹੁਣ, ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ 'ਤੇ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ ਵਜੋਂ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜੋ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਅਜਿਹਾ ਸਬੂਤ ਹੈ ਅਦਾਲਤ ਇਹ ਮੰਨ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸੰਪੱਤੀ ਅਤੇ ਦੁਰਵਿਹਾਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਅਨੁਪਾਤਕ ਵਿੱਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦੁਰਵਿਹਾਰ ਦੇ ਦੋਸ਼ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਕੱਲੇ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੰਡੀਅਨ ਐਵੀਡੈਂਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 114 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧਾਰਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੁਝ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਭਾਗ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ-

"ਅਦਾਲਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤੱਥ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਸੋਚਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਾਪਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਕੁਦਰਤੀ ਘਟਨਾਵਾਂ, ਮਨੁੱਖੀ ਆਚਰਣ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਆਮ ਕੋਰਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਖਾਸ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ।"

ਇਸ ਭਾਗ ਦੇ ਦੋ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ-

- (ਏ) ਅਦਾਲਤ ਇਹ ਮੰਨ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਚੋਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਚੋਰੀ ਹੋਏ ਸਮਾਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਤਾਂ ਚੋਰ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਚੋਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦਾ ਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ।
- (ਜੀ) ਅਦਾਲਤ ਇਹ ਮੰਨ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਬੂਤ ਜੋ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਇਸਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਹੈ।

ਐਵੀਡੈਂਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 114 ਇਸ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ ਉੱਤੇ ਵੱਡੀ ਰਕਮ ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਵਿੱਤੀ ਸਰੋਤ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਹ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਫਿੱਟ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਅਤੇ ਦੁਰਵਿਹਾਰ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਜੋ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਧਾਰਨਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਬਣਾਉਂਦਾ

ਹੈ। ਇਹ ਅਜਿਹੀ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਅਧਾਰ ਬਣਾਉਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ। ਇਸ ਲਈ, ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਕੇਸ ਅਮਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਏ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਕੇਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅੰਤਰ ਇੰਨਾ ਵਿਚਾਰਨਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਨੁਮਾਨ ਦੀ ਵਾਰੰਟੀ ਲਈ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਐਕਟ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਐਕਟ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਤਸਵੀਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧ ਨੂੰ। ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਫਾਇਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਨੁਕਸਾਨ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਧਾਰਾ 5(3) ਦੇ ਤਹਿਤ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 5(3) ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਤੱਕ ਹੋਰ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਫਾਇਦੇ 'ਤੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੇ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ। ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਖਾਨੇ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਅਤੇ ਸਹੁੰ 'ਤੇ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਉਹ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਖੁਦ ਗਵਾਹੀ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਅੱਗੇ ਵਧੀ ਸੀ ਕਿ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਏ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਫਾਇਦੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਧਾਰਾ 409, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਏ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਉਪਬੰਧ ਹਨ, ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਫਾਇਦਾ, ਰਾਜ ਦੀ ਸਰਵਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਪਹਿਲੀ ਅਪੀਲ ਦਾ ਫਾਇਦਾ, ਗਵਾਹ-ਬਕਸੇ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਅਤੇ ਉੱਚ ਸਜ਼ਾ ਨਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਲਟ ਇੱਕ ਧਾਰਨਾ ਦੁਆਰਾ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਉਠਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੋ ਆਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵੀ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਾਨੂੰਨ। ਇੱਕ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਫਾਇਦਿਆਂ ਨੂੰ ਤੋਲਦਿਆਂ, ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਕੇਲ ਫਾਇਦਿਆਂ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਝੁਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਧਾਰਾ 5 (1) (ਸੀ) ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(1) (ਸੀ) ਅੰਤਰ-ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਉਠਾਏ ਗਏ ਇਤਰਾਜ਼ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਹਨ।

ਮੈਰਿਟ 'ਤੇ ਅਪੀਲ ਹੁਣ ਇਕੱਲੇ ਬੈਠੇ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਮੈਂ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਲੈਣ ਲਈ ਝੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਅਨਵਰ ਆਲ ਦੇ ਕੇਸ (1) ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 5 ਵਿੱਚ ਉਪ ਧਾਰਾ 2 (ਸੀ) ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਹੁਣ, ਮੇਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਭਰਾ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਤੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਸ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹਾਂ ਕਿ ਦੋਸ਼ ਵਾਲੀ ਉਪ ਧਾਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਾਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਕਾਰਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਗਬਨ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨ, ਅਰਥਾਤ, ਧਾਰਾ 409, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ, ਜਾਂ ਰੋਕਥਾਮ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(2) (ਸੀ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ। ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟੀਜਨਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿੰਨੀ ਜਲਦੀ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਓਨਾ ਹੀ ਬਿਹਤਰ ਹੋਵੇਗਾ।

ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ 1947 ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ "ਰਿਸ਼ਵਤਖੋਰੀ ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਉਚਿਤ ਸੀ।" ਇਸ ਵਿੱਚ ਗਬਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਰਾਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਸਨ।

ਮੈਨੂੰ ਇੱਥੇ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਦੱਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਕਾਫੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ (1) ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5 ਧਾਰਾ 409 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਲਾਗੂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਰਤੀ ਕੋਡ, ਹੁਣ ਤੱਕ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ ਦੁਆਰਾ ਗ਼ਬਨ ਦੇ ਜੁਰਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਗੰਭੀਰ ਵਿਹਾਰਕ ਅਸੁਵਿਧਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ, ਲੋਕ ਸੇਵਕਾਂ 'ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਇੱਛਾ 'ਤੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 5 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਅਜਿਹੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਅਜਿਹਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਭਿਰਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ (ਦੂਜੀ ਸੋਧ) ਐਕਟ 1952 ਦਾ LIX ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ। 12 ਅਗਸਤ, 1952 ਨੂੰ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੈਕਸ਼ਨ 5 ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਉਪ ਧਾਰਾ (4) ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ: -

"ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਇਸ ਸਮੇਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਣਗੇ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੁਝ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ, ਜੋ ਇਸ ਧਾਰਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਸਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਸੋਧ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਕਾਇਆ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਇਹ ਵਰਣਨਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਭਿਰਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਾਰੇ ਕੇਸ ਆਮ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਵਾਈਯੋਗ ਸਨ ਅਤੇ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟਾਂ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਐਕਟ ਦੀ ਸੋਧ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਪਹਿਲਾਂ, ਸੀ. 1952 ਦਾ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਲਾਅ ਸੋਧ ਐਕਟ, XLVI, ਜੋ ਕਿ 28 ਜੁਲਾਈ, 1952 ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ ਭਿਰਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜਾਂ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਟ੍ਰਾਇਲਯੋਗ ਬਣਾ ਕੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ. ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਹਰੇਕ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਅਤੇ ਵਧੀਕ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਵੀਨਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਫਰਕ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਥਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5 (2) (ਸੀ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੇਸ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਕਿਉਂਕਿ, ਮੇਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਭਰਾ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸੇ ਗਏ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ, ਧਾਰਾ 409, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸੋਧੀ ਉਪ ਧਾਰਾ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। (4) ਦੀ ਧਾਰਾ 5 ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਲਕੱਤਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਇਹ ਸ਼ੱਕ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੇਸ (1) ਵਿੱਚ ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਅਸੀਂ ਲਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸਹੀ ਬਿਆਨ ਸੀ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 409, ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ, ਜਾਂ ਧਾਰਾ 5(2) (ਸੀ) ਜਾਇਜ਼ ਜਾਂ ਅਵੈਧ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਹੀ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਅਖੌਤੀ " ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਧਾਰਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮੁਕੱਦਮੇ ਅਧੀਨ ਅਫਸਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭੇਗੇ ਗਏ ਲਾਭਾਂ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨਾਂ, ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਤੁਲਨਾ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਮੇਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਭਰਾ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਝੱਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਥਿਤ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਜਾਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਮੰਨਾਂਗਾ ਜਿਸ ਵਿਰੁੱਧ ਸਥਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਧਾਰਾ 409, ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਾਰਵਾਈ

ਕਰਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਮਾੜਾ ਹੈ। ਇਹ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਲਈ ਕਿਸੇ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਆਮ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਧਾਰਾ 197, ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ ਕੋਡ, ਅਤੇ 1935 ਦੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 270 'ਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰੱਖੀ ਗਈ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦ " * * ", ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਕਥਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਹਨ। ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਅਧਿਕਾਰਤ ਡਿਊਟੀ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵਚਨਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ * * " ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਿਆ ਗਿਆ ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜੋ ਆਪਣੀ ਅਧਿਕਾਰਤ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਗਬਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜੋ ਆਪਣੀ ਅਧਿਕਾਰਤ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿੱਚ ਪੱਖ ਲੈਣ ਲਈ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਡਿਊਟੀ ਦੇ। ਇਹਨਾਂ ਨੁਕਤਿਆਂ 'ਤੇ ਦੋ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕੇਸ ਹਨ ਡਾ. ਹੋਰੀ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਐਮਪੇਰੋਰ, (1), (ਗਬਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ) ਅਤੇ ਐਚ.ਐਚ.ਬੀ. ਗਿੱਲ ਬਨਾਮ ਦ ਕਿੰਗ (2), (ਰਿਸ਼ਵਤਖੋਰੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ)।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵਿਦਵਾਨ ਭਰਾ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੇ ਦਿਰਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਦੇ ਸਪੈਸ਼ਲ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣਾ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਲਈ ਇੱਕ ਫਾਇਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਿਹਤਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਬੀਆਈਐਸ ਕੇਸ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸੋਧ ਦੇ ਰਾਹ ਦੀ ਬਜਾਏ ਅਪੀਲ ਦੇ ਰਸਤੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੇਸ (1) ਵਿੱਚ ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਸਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪੱਖਪਾਤੀ ਉਪਬੰਧ ਹੈ, ਤਾਂ 1952 ਦੇ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਲਾਅ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਐਕਟ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪਰਾਧ, ਇਹ ਧਾਰਾ 5 (2) (ਸੀ) ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਧਾਰਾ 5(4) ਹੈ ਜੋ ਅਜੇ ਵੀ ਧਾਰਾ 409, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ, ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਥਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਰਤ 'ਤੇ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕਾਂ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਧਾਰਨ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਅਥਾਰਟੀ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵਿਦਵਾਨ ਭਰਾ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 5 (2) (ਸੀ) ਅੰਤਰ-ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪੀਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੁਣ ਇਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਿੰਗਲ ਜੱਜ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ: ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਿੱਤਾ ਗਿਆ ਨੀਆਂ ਨਿਰਣਾ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਓਹਨਾ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ, ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

Translated by: Vikas Nabh